

Professor Andenæs og "oppgjøret."

Av Trygve Engen.

1. Forutsetninger.

Når en setter seg til å lese professor Andenæs's bok "Det vanskelige oppgjøret," så kunne en ha grunn til å vente seg en objektiv bedømmelse av det som skjedde for 30 - 40 år siden. I så fall vil en bli skuffet. Men dersom en bedømmer boka som det ~~den~~ den virkelig er, nemlig et partsinnlegg, så må en medgi at professoren her har levert et blendende godt utformet forsvarsskrift - for en mildest talt tvilsom sak! Indirekte synes han også å innrømme dette, når han allerede i forordet skriver:

S. 7.

"Jeg har forsøkt å tilfredsstille rimelige krav til objektivitet, men har funnet det riktig å gjøre klart at det ikke er en utenforstående iakttaker som i opphøyet nøytralitet legger fortidens begivenheter under lupen. I adskillig utstrekning har jeg derfor gjort rede for de standpunkter jeg selv tok under oppgjøret. Jeg hører til den generasjon som okkupasjonstid og frigjøring har satt et utslettelig merke på. Jeg var følelsesmessig dypt engasjert i det skjebnedrama som etter frigjøringen utspilte seg i våre rettssaler."

Etter dette skulle en vel ha lov å gå ut fra at professoren også er villig til å innrømme den annen part, de anklagede og deres pårørende, en viss rett til å være "følelsesmessig dypt engasjert" i skjebnedramaet. Det er nemlig umulig å unngå å bli det.

Om grunnlaget for oppgjøret skriver Andenæs s. 95:

"Troskapsplikten overfor landets lovlige myndigheter består til tross for okkupasjonen. Okkupasjonsmakten har ikke noe krav på at borgerne straffritt skal kunne begå forræderi."

Denne tanken om troskapsplikt utdyper han nærmere på s. 266:

"Straffen overfor de politisk motiverte lovovertredere skal understrke kravet om nasjonal solidaritet, eller kanskje mer konsist uttrykt, lojalitet overfor styremaktene, slik at en ikke i en ny og liknende situasjon en gang i fremtiden opplever at enkeltpersoner eller hele politiske grupper stiller seg til disposisjon for fienden. Det er den virkning av straffen som i den juridiske teori gjerne omtales som almenprevensjon eller generalprevensjon."

Deretter siterer han dommer Fougner i Høyesterettsdommen over Quisling:

"I tider og under forhold som ~~skem~~ dem det her er tale om, gjelder kravet om at den enkelte innordner seg under de lovlige organers beslutninger, kravet

om lydighet og troskap mot dem som lovlige representere land og folk -, absolutt og uavkortet. I et lands skjebnetime får kaos ikke rå."

Og Andenæs føyer til:

"Det samme syn hadde Quisling som forsvarsminister gitt uttrykk for i et P.M. fra 1933 til Riksadvokaten: "Under en krig har ikke den enkelte borger rett til å dømme om krigens nødvendighet."

Rent prinsippielt kan en jo si seg enig med professor Andenæs i dette. Hans merknad om at okkupasjonsmakten ikke har krav på at borgerne skal kunne begå forraderi, er jo så sjølsagt at det nærmest er flaut å nevne det. Men det må være tillatt å peke på noen av de mange tvilsspørsmål som kan oppstå. F. eks:

2. Hvem er i et gitt tilfelle landets lovlige myndigheter?

La oss belyse spørsmålet ved et par eksempler fra siste verdenskrig.

Inntil mars 1941 hadde Jugoslavia en lovlige regjering under ledelse av prinsregent Paul. Den 21/3 nevnte år undertegnet den lovlige støts- og utenriksminister landets tilslutning til tremaktspakten. Landet hadde dermed på lovlige måte forpliktet seg til å støtte tremaktspaktens land. Men to dager senere ble regjeringa styrtet ved et kupp, og den ennå umyndige kong Peter ble innsatt som statssjef. Noen dager etter kom landet i krig med de samme makter som prins Pauls regjering hadde sluttet forbund med, landets stridskrefter ble nedkjempet, og kong Peter måtte, i likhet med kong Håkon, gå i eksil.

Nå vil professor Andenæs ventelig hevde at kong Peter var landets lovlige konge, til tross for at han var umyndig, og til tross for at ~~regjeringsskiftet~~^{regent} var gjennomført ved et kupp. Og det er jo en viss mulighet for at vi må innrømme dette, så det spørsmålet lar vi ligge. Men hva skal en så si om det faktum, at samme kong Peter, 35 år etter at hans vestlige forbundsfeller "seiret," fremdeles lever i landflyktighet? Heime i Jugoslavia opptråtte det nemlig, etter landets nederlag, en herre ved navn Joseph Broz Tito. Han organiserte og førte en uforsonlig, lovlige eller ulovlige, partisanekrig mot besetlestroppene. Blant disse partisanene fantes det sikkert et meget stort antall kongetro elementer, folk som kjempet fordi de oppriktig kjente seg forpliktet til troskap mot kong Peter og hans regjering. Det er sannsynlig

at det i landet også fantes en stor gruppe som fremdeles følte seg juridisk og moralsk bundet til prinsregent Pauls styre. Inntil kuppet 27/3 var jo prins Pauls regjering uomtvistelig landets lovlige! Men - som kjent -, begge grupper ble skuffet! Så snart Tito kjente seg sterk nok, erklarte han kong Peter avsatt. Hvis verdenskrigens utfall hadde blitt litt - , bare litt! - annerledes enn det ble, kunne kong Håkon lidet samme skjebne som kong Peter.

Et annet eksempel: Den 16/6 1940 dannet marskalk Petain ny lovlige regjering i Frankrike, og erklarte at landet, på grunn av den militære situasjon, måtte oppgi kampen. Avtale om våpenstillstand ble noen dager senere inngått med Tyskland og Italia. Landet var nå på legal måte trått ut av krigen. Men så skjedde det, at det utenfor Frankrikes grenser opptrådte en fransk general som gjorde krav på å representere Frankrike! Han het Charles de Gaulle -, et navn som senere ble velkjent. Uten hensyn til den lovlige regjeringens våpenstillstandsavtale førte han sin krig fra London. Ut fra professor Andenæs's troskapskrav skulle han jo være forræder. Men det var marskalk Petain som ble dømt!

Jo, det kan by på vansker å avgjøre hvem som i et gitt tilfelle er lovlige myndighet, og hvem som skal betraktes som landssvikere og opprørere. Dessuten er det to forhold som professoren ikke drøfter. For det første synes han ikke å regne med, at også en lovlige regjering kan begå forræderi. For det annet kommer han ikke inn på hvorledes landets innbyggere skal forholde seg, dersom deres lovlige regjering setter seg sjøl ut av spillet, slik at den ikke lenger kan utøve sine forfatningsmessige funksjoner.

3. Hvem er fienden?

I visse høve kan det også bli spørsmål om hvem som er landets fiender. Eksempelene fra Jugoslavia skulle bl. a. vise det. Men etter professor Andenæs's mening var situasjonen tindrende klar 9. april 1940. S. 276 skriver han:

"Det er ikke alltid situasjonen er så klar som den var den 9. april 1940, da angriperen representerte barbariet og landets lovlige myndigheter sto samlet i motstanden mot overfallsmakten, mens opprørsfanen ble reist av en mann uten noen politisk posisjon, uten noen ansvarlig stilling, og med noen få tusen tilhengere.

Så forenklet kan en professor i strafferett framstille det! Så enkelt kan det synes, når en slår en tykk strek over forhistorien.

A nei, den 9. april var nok situasjonen alt annet enn klar. La oss som utgangspunkt ta professorens egen kortfattede oppsummering av det som hadde gått ~~for~~ forut. På s. 12 skriver han:

"Det hadde ikke manglet på faresignaler. Likevel virket meldingen om angrepet som et fullstendig sjokk da den kom. I tiden før det tyske angrep hadde regjeringen og offentligheten vært mest opptatt av engelske nøytralitetskrenkelser. I februar hadde britene krenket norsk nøytralitet ved å gå inn i Jøssingfjorden og tross norsk protest borde det tyske skip "Altmark" og befri britiske fanger ombord. Om morgenen 8. april hadde den britiske flåte lagt miner i norsk farvann for å hindre tyske malmtransporter fra Narvik, og meddelte dette i en note til den norske regjering. Utenriksminister, regjering og storting hadde 8. april den nye britiske nøytralitetskrenkelse og den norske reaksjon på den. Det tyske storangrep stilte dem plutselig overfor en helt ny situasjon."

\diskutert/

Professoren omtaler her de britiske nøytralitetskrenkelser som om det skulle dreie seg om sprette episoder uten særlig betydning. Det var imidlertid allerede den gangen klart at det var det ikke. Og nå etterpå er det til overmål dokumentert hva det virkelig dreide seg om: Et planmessig, kynisk spill fra britisk side med krigshelten Churchill som drivende kraft for å få krigen utvidet til Skandinavia.

Hvem var så fienden? Norge hadde jo offisielt erklært seg nøytralt i den pågående krig mellom Tyskland og de allierte vestmakter. Et slikt standpunkt forplikter iflg. folkeretten den nøytrale stat til å verge sin nøytralitet, om nødvendig med våpenmakt. Det gjorde de norske styresmakter ikke, tvert i mot, de lot beredvillig "vestmaktene føre krigen inn på norsk område," som en av de hovedansvarlige uttrykte seg. Ja, det har til og med vært hevdet at det var nordmenn som aktivt hjalp Vestmaktene agenter ved å utpeke skikkede landingsplasser på den norske kyst. Disse beskyldninger er ikke blitt rettslig etterforsket, og er følgelig heller ikke tilbakevist.

Om enn den tyske motaksjon kom i en annen form, og var større og mer omfattende enn de norske styresmakter hadde regnet med, så kan ikke det forandre det folkerettslige forhold mellom de to krigførende parter og det nøytrale Norge. Situasjonen den 9. april var ikke "ny." Det var Vestmaktene som i åpenbar strid med folkeretten presset Norge inn i deres krig, og dermed provoserte tyskerne til mottiltak. Den tyske aksjon mot Norge var følgelig

ikke folkerettsstridig. Dette er bl. a. klart påvist av Johan Scharffenberg i hans bok "Norske aktstykker til okkupasjonens forhistorie" s. 7:

"En objektiv vurdering krever svar på følgende spørsmål:
 1. Søkte vestmaktene å trekke Norge inn i krigen mot Tyskland? Forberedte de okkupasjon av baser på Norges kyst?
 2. Førte Norge en strengt upartisk nøytralitetspolitikk? Ville eller kunne Norge motsette seg vestmaktens planer?
 3. Fant Tyskland skandinavisk nøytralitet mest fordelaktig for sine interesser?
 4. Hadde Tyskland grunn til å frykte en britisk-fransk okkupasjon i Norge?"

Den som svarer JA til det første spørsmål, NEI til det annet spørsmål, JA til det tredje og det fjerde spørsmål, blir logisk forpliktet til å erkjenne at den tyske okkupasjon 9. april 1940 ikke var folkerettsstridig.

S. 14. innrømmer Andenæs at tyskerne nok kunne ha visse grunner til å frykte en alliert aksjon i Norge:

"Frykten på tysk side for at de allierte skulle sette seg fast i Norge, var nok ett av motivene for den tyske aksjon.
 - - - De nærmere overlegninger på alliert og tysk side hadde norske myndigheter den gang ikke kjennskap til. De måtte holde seg til det som faktisk forelå: En stort anlagt og hensynsløst gjennomført tysk vepnet aksjon med sikte på å okkupere landet og bruke det i sin krigføring. Der- til kom at den overveldende del av den norske befolkning sympatiserte med de allierte i krigen og var negativt innstilt overfor Hitler-styret og dets krigspolitikk. Utenriksminister Kothsærd ofte siterte ord i en regjeringskonferanse, at vi ikke måtte stille oss så vi kom inn i krigen på feil side, svarte nok til den vanlige stemning i det norske folk."

4: Hva ønsket folket?

Her er vi framme ved en annen side ved forhistorien. Den ensidige proallierte stemning som vi vel må innrømme behersket en stor del av det norske folk, hvem hadde opparbeidet den? Var det ikke først og fremst regjeringspartiet, dets presse og dets talsmenn forøvrig? S. 264 siterer Andenæs sjøl fra Jakob Friis's innlegg under en debatt i Stortinget 1952:

"Vi som sto i politisk kamp mot Hitler og alt hans vesen allerede fra den gang han først opptrådte, i 1923 - - - for alle oss har denne kamp mot Hitler og deretter mot hans ektefødte barn, Quisling og hans tropper, vært en kamp mot visse samfunnsfenomener som vi mente etter denne krigen ville komme til å bli rykket opp med roten."

Det syn som Friis slik ga uttrykk for i 1952, behersket i 30-åra ikke bare den marxistinfiserte, men også en stor del av den såkalt "borgerlige" propaganda. Man så ikke - ville ikke se - noen positive sider ved de nasjonale bevegelser som i disse åra vokste fram i forskjellige land og under forskjellige navn. Man

så heller ikke - ville ikke se - at det kunne komme til å vise seg farlig for vårt land og folk å ta ensidig parti for den ene av de maktblokker som holdt på å bygge seg opp i Europa. Bare noen få aviser og ditto enkeltpersoner våget å gi en objektiv, saklig framstilling av det som foregikk i Tyskland, Spania m. fl. steder, og i samsvar med det forfekte et klart nasjonalt standpunkt. Det var sannelig ikke rart om flertallet av det norske folket begynte å tro at djevlene satt i Berlin og Roma, og lysets engler i London, Paris og Moskva. Det var jo karakteristisk for Jakob Friis og konsorters "kamp mot Hitler," at det Stalinske tyranni stadig ble regnet med til det de kalte "demokratienes enhetsfront."

Likevel må en ha rett til å stille spørsmålet: Hva ønsket folket egentlig? Hvis de var blitt stilt overfor et valg mellom å gå inn i krigen på tysk eller alliert side, så ville nok et flertall valgt Koths "rette" side. Men hvis det norske folk hadde fått seg forelagt spørsmålet: Skal Norge la seg presse inn i en krig for England, eller skal vi verge vår nøytralitet?, så er det like utvilsomt at flertallet ville valgt det sistnevnte. Mer ensrettet var vi ikke blitt, tross all hetsen. De norske marinefolka ville skyte på jageren "Cossack" i Jøssingfjorden, men ordren fra Oslo forbød dem å gjøre det. Og soldatene ville sikkert møtt fram, dersom regjeringa hadde sendt ut mobiliseringsordre i februar 1940. Hvis det hadde skjedd, ville vi sannsynligvis, nei, temmelig sikkert!-unngått hele krigen. Den tyske okkupasjon var virkelig "en konsekvens av regjeringens unøytrale holdning." (Andenæs s. 28.)

5. Motstand mot "barbariet."

Men tilbake til sitatet fra s. 276. Den 9. april var situasjonen klar, skriver Andenæs. " - - angriperen representerte barbariet og landets lovlige myndigheter sto samlet i motstanden - -." Så enkelt var det! Men på det tidspunkt forelå ingen ting som kunne rettferdiggjøre en slik moralsk vurdering av de krigførende parter. Bortsett fra det misslykte kuppforsøket i 1923, var jo Hitler kommet til makten ved helt legale, demokratiske midler, og han hadde støtte fra et solid flertall i det tyske folk. En kan si at hans maktovertakelse i realiteten var en revolusjon. Men hans revolusjon etterlot ingen blodspor som på noen måte kunne sammenliknes med bolsjevikkrevolusjonen i Russland.

Og Hitlers sosiale reformarbeide var av en slik art og et slikt omfang, at en må kunne betegne det nasjonalsosialistiske Tyskland som verdens første velferdsstat. Ingen andre hadde klart å sette "hele folket i arbeid," ingen andre hadde på det tidspunkt gitt sine arbeidere høve til å vinne "kraft gjennom glede" ved å sende dem på feriereiser til Middelhavet. Kort sagt, Hitler hadde, som Victor Mogens en gang uttrykte det, på få år gjennomført langt mere av praktisk sosialisme enn Nygårdsvold hadde drømt om å gjennomføre i Norge. Dette er den historiske sannhet.

Overfor Norge hadde Tyskland i det store og hele opptrått korrekt. Det kunne absolutt ikke sies om den annen part.

Men ingen ting av dette, hvor sant og riktig det enn er, kan rettfærdiggjøre et forræderi? Sjølsagt ikke! Men det bør tas med for å illustrere det uholdbare i professor Andenæs's påstand om den "klare" situasjon i april 1940.

6. hvem var Quisling?

"Landets lovlige myndigheter sto samlet i motstanden -, " ja, gjorde de virkelig det? Det spørsmålet kommer vi kanskje tilbake til, " - - mens opprørsfanen ble reist av en mann uten noen politisk posisjon, uten noen ansvarlig stilling, og med noen få tusen tilhengere."

Denne mannen hadde nå likevel vært militærattasje i Petrograd og Helsinki, sekretær ved den norske legasjon i Finnland, ansens betrodde medarbeider ved hjelpearbeidet i Russland, han var kommandør av den britiske Empire-orden, og hadde også innehatt stillingen som Norges forsvarsminister. Om Quislings virksomhet i den sistnevnte stilling skriver Andenæs på s. 16:

"I bondepartiregjeringen 1931-32 ble Quisling forsvarsminister, og gjorde seg her kjent ved sine voldsomme angrep mot arbeiderbevegelsen og dens ledere, som han beskyldte for landsforræderi og høyforræderi. Ved den stedfundne parlamentariske undersøkelse ble beskyldningene redusert til den offentlige kjensgjerning at Arbeiderpartiet etter sitt prinsipielle program fra 1930 var et revolusjonært parti."

Den parlamentariske undersøkelse som Andenæs nevner, ~~kt~~ ble foretatt av en spesialkomite som besto av flg. 8 medlemmer: Fjalstad og Lykke (h), Myklebust og Peersen (v), Moseid og Østbye-Deglum (bp), og Anton Jensen og Fr. Monsen(ap). Flertallet, alle utenom Jensen og Monsen, erklærte seg i alle vesentlige punkter

enig ~~med~~ statsråd Quisling. (Se Fjalstad, Peersen og Østbye-Deglums innlegg i Stortingsdebatten 29/6 1932.)

I de 187 dokumenter som Quisling den gangen la fram for Stortinget, var det påvist en rekke pengemessige transaksjoner, bl. annet mellom "fondet for internasjonal solidaritet," fagorganisasjonen og Arbeiderpartiet. Det var navngitt en rekke personer som i tidsrommet 1920-32 på ymse vis bevislig hadde stått i forbindelse med Moskva. I 1940 satte flere av disse menn i framtrædende stillinger. Folk med en slik fortid kunne det være særs god grunn til å se på med misstillit. Eller hvorledes ville herr Andenæs sett på saken dersom det f. eks. hadde blitt dokumentert at en av statsrådene i vår nåværende regjering for få år siden var blitt knepet ved grensen, mens han forsøkte å smugle noen millioner russiske gullrubler inn i Norge, i den åpenbare hensikt å finansiere et kommunistisk kupp?

Det er alt for lettvent, slik Andenæs gjør, å avfeie denne første Quislingsak med en merknad om at "beskyldningene ble redusert til den offentlige kjensgjerning at arbeiderpartiet etter sitt prinsipielle program fra 1930 var et revolusjonært parti." Quisling avslørte marxistklikkens første forræderi. Derfor ble han så forhatt, så tilrasket og løyet på som han ble.

Når det gjelder antall tilhengere, så har Andenæs sjølsagt dekning for sin påstand i valgstatistikken. Men den gir i dette tilfelle neppe så pass som halve sannheten. Foran hvert eneste valg går jo de store partiene ut med advarsler mot å "kaste bort" stemmene. Det er derfor overveiende sannsynlig at svært mange av dem som saklig sett var enig med Quisling, stemte på andre partier. En tar neppe for hardt i, om en påstår at Quisling hadde et mange-dobbelt antall tilhengere og sympatisører enn Nasjonal Samlings stemmetall viste. Det var ikke et ytterliggående parti, "en sekt med et begrenset antall medlemmer," men en folkebevegelse som langsomt, men sikkert, grodde fram på tvers av gamle partigrenser.

7. Feilberegning og vakling.

Det har neppe noen hensikt her å beskrive situasjonen i de første april dagene 1940. Hendingsgangen er i alt vesentlig kjent. "De nærmere overlegninger" som var foretatt på alliert og tysk side, hadde de norske myndigheter naturligvis ikke kjennskap til -, det har Andenæs rett i. Men presset og truslene fra alliert side var tydelig for alle. Det manglet heller ikke på signaler om

forestående mottiltak fra tysk side. Men de norske styremakter forholdt seg helt passive, de lot seg ikke bevege til å vedta mobilisering før den 9. april kl. 3 natt -, og da bare delvis og stille mobilisering!

Denne merkelige passivitet blir bare logisk forklarlig dersom en antar at en del personer ved, eller i farlig nærhet av kongens rådsbord, spilte under dekke med England. Landet skulle ligge åpent for den allierte besettelse som de regnet med og trodde på. De ventet britene, men så ble det tyskerne som kom først -, og dermed full forvirring. Når professor Andenæs skriver at "landets lovlige myndigheter sto samlet i motstanden," så er det temmelig langt fra sannheten. Etter at det var for sent, somlet man seg riktignok til å gjøre et vedtak om delvis og stille mobilisering. Alminnelig mobilisering ble bare nevnt av Koth i en uttalelse til kringkastingen om morgenen 9. april. Så rømte Kongen og Regjeringa fra Oslo, og det ble fortalt at de var på vei til Sverige. Imidlertid ble døra fremdeles holdt på gløtt for forhandlinger med tyskerne. Sendemann Bräuer gjorde de en ny henvendelse til regjeringa med ekspedisjonssjef Johannessen som mellommann. Denne henvendelse ble behandlet i statsråd, visstnok tidlig på ettermiddagen 9. april, og så telegraferte Koth til ekspedisjonssjefen:

"Tyske sendemanns henvendelse til Dem mottatt og drøftet av regjeringen med representanter for Stortinget. Ber Dem straks melde sendemannen at Regjeringen nå forelegger spørsmålet om underhandling med tyske myndigheter for Stortinget. Kan gi ~~gitt~~ endelig svar sent i aften eller ~~imorgen~~ tidlig i morgen. Forutsetter i mellomtid stansning kamp." (Sitat Melsom: På nasjonal uriaspost, s. 52.)

I denne rotete situasjon var det Quisling så forsøkte å gripe inn. Psykologisk sett var det et feilgrep. Etter en rent juridisk vurdering var det kanskje landssvik. Men moralsk sett var Quisling ikke forræder. "Han var den eneste som tenkte og handlet logisk," skrev Ole Jacob Hoff en gang i "Aftenposten." Han gjorde jo bare det som Regjeringa sjøl skulle gjort om morgenen samme dag. Det ville vært i samsvar med den avrustningspolitikk som Arbeiderpartiet hadde gått inn for i alle år. Og det ville vært i samsvar med den passive holdning som Regjeringa sjøl hadde inntatt overfor det allierte press mot Norge. Dermed ville vi vært på folkerettslig sikker grunn overfor begge krigførende parter.

Orvar Sæther hevdet i en artikkel i bladet "Folk og Land" 27. mars 1965 at statsminister Nygårdsvold fra første stund var stemt for å ta mot Bräuers tilbud, det strandet bare på Kongens holdning. Det samme var tilfelle da den nye henvendelse fra Bräuer

ble behandlet i statsråd på Hamar. Landets myndigheter sto således slett ikke "samlet i motstanden," deres holdning var i høyeste grad vaklende. Hvis Regjeringa hadde valgt forhandlingslinjen, ville jo Quislings inngrep vært overflødig. Det ville vært bedre for alle parter, ikke minst for Quisling sjøl.

Nå, over 40 år etter, er det vel neppe noen som for alvor trur på myten om at det var Quisling som fikk tyskerne til å foreta aksjonen mot Norge. Alle som gjorde et ærlig forsøk på å tenke logisk, måtte jo ganske snart bli klar over at hans forsøk på å danne regjering 9. april ikke kunne være planlagt i forveien. Det hele virket jo alt for improvisert til det. Erttertidens forskning har vist at han heller ikke hadde særlig støtte hos okkupasjonsmakten, tvert i mot, han hadde mektige tyske krefter mot seg, krefter som til med sto ham etter livet. Det må således være klart at han den gangen handlet helt og holdent på eget initiativ.

8. Moralsk ansvar.

Men Quisling var en enkeltperson uten noen ansvarlig stilling, hevder Andenæs, og slike har å "innordne seg under lovlige organers beslutninger." Vel, men ~~kxx~~ la oss nå se litt på hva professoren skrev i 1946 (Sit. Verdens Gang 26/6 -46.)

"Også uten at ideologiske motsetninger spiller inn, kan det hende at enkelte finner den politikk som landets regjering fører, så umoralsk eller så skjebnesvanger at det blir en samvittighetssak å ta standpunkt mot den uten hensyn til hva loven sier."

Og videre, lenger ute i samme artikkel:

"Men juss er ett, personlig moral undertiden noe annet. ~~Å~~

En kan ikke med gyldighet for alle land og under alle forhold si at det er moralsk forkastelig å sette seg ut over landets lov, ikke en gang om det er Straffelovens forræderiparagraffer det gjelder."

Da Andenæs skrev dette, siktet han til de tyske landssvikere som under krigen konspirerte mot sitt eget land. Det de gjorde var moralsk forsvarlig, ja, professoren gikk så langt som til å karakterisere dem som "de beste blant tyskere."

Uten å ta standpunkt for eller mot professorens syn på de nevnte tyskere, må en kunne hevde at det syn han her gir uttrykk for, også i høyeste grad må gjelde tilfellet Quisling. Er det i det hele tatt mulig å tenke seg ~~xxx~~ en mere umoralsk politikk enn den regjeringa Nygårdvold førte vinteren 1939-40? Den kunne også blitt

langt mer skjebnesvanger enn den faktisk ble, takket være det hell i uhellet at tyskerne klarte å komme først. Derved slapp vi å få landet ødelagt av det tyske flyvåpen, og den skandinaviske halvøy slapp å dele Polens skjebne.

De lovlige styremakter svek sitt folk, først ved å legge landet åpent for alliert invasjon, dernest ved å flykte fra ansvaret, og så ved å kommandere ut nærmest våpenløse, uøvde norske soldater til en kamp som ikke kunne tjene noen annen hensikt enn å dekke deres egen flukt. Det er et gammelt ord som sier, at den må ta til vett som vett har. Bare så sørgelig at nettopp Quisling var den eneste som hadde vettet i behold 9. april. Derved fikk de skyldige en syndebukk.

Men vi som på avstand var tilskuere til det som skjedde, vi forsto jo ikke dette, den gangen. Soldatene fulgte regjeringens mobiliseringsordre, frivillige meldte seg til tjeneste, ja, til med to av Quislings oppnevnte statsråder tok avstand fra hans forsøk på å danne en midlertidig regjering. I to hele måneder fortsatte de norske stridskrefter sitt nøytralitetsforsvar -, uten at regjeringa erklærte Tyskland krig. I hele denne tid befant "de lovlige styremakter" seg på reisebot -, uten reell mulighet til å varetta sine forfatningsmessige plikter.

I flg. Hewins: "Quisling, profet uten ære" s 262-263 gjorde Quisling i tida 10 - 15. april minst tre alvorlige forsøk på å komme i forbindelse med Kongen. Bare en gang lyktes det -, med kaptein Irgens som mellommann -, men resultatet ble negativt. Den 15. april viste han på nytt "ansvarsfølelse og fedrelandssinn" ved å gi opponentene en fair sjangse til sjøl å greie opp i uføret. Resultatet ble - som alle nå vet - Terboven! Under alt dette fortsatte "de lovlige" styremakter sin vakling mellom forskjellige planer og utveier, helt til de den 7. juni i realiteten ble beordret ombord i "Devonshire" og ført til England. Tre dager senere underskrev Regjeringens befullmektigede representant den kapitulasjonsavtale ~~xxx~~ hvorved Norge definitivt tråtte ut av krigen.

Det norske folk var dermed helt og holdent overgitt til tyskernes nåde. De "lovlige" styremakter var i realiteten fanger hos den ene krigførende part. Det var dermed blitt uomgjengelig nødvendig at det okkuperte Norge måtte få en regjering, til tross for at det nå måtte bli på langt dårligere vilkår enn vi kunne fått 9. april. Høyesteretts justitiarius ~~forbid~~ ^{innså} det, parti- og

den norske kirkes primas likeså. Stortingets presidentskap, parti- og foreningsledere forsto det også. Ingen av disse menn var forrædere. Det var heller ikke de som til sist stilte seg til disposisjon som medlemmer av den kommisariske regjering. Det er heller ikke særlig mange av dem som er blitt dømt under "det vanskelige oppgjøret." Bare de som også var - eller senere ble - medlemmer av Nasjonal Samling!

Den kommisariske regjering var jo uten tvil det okkuperte Norges lovlige styremakt. Bare den kunne sørge for nødvendige forsyninger og fordele dem, bare den kunne stifte rett mellom norske borgere innbyrdes og ordne opp i økonomiske og sosiale forhold innen riket. Den hadde krav på det norske folks fulle lojalitet. Nøyaktig det samme ville vært tilfelle om regjeringa var blitt kalt "riksråd," og andre personer hadde bekledd de forskjellige stillinger.

Fra nasjonalt norsk synspunkt var det imidlertid god grunn til å være bare sånn passe fornøyd. Regjeringens sjef ~~var~~ var jo en utlending, dermed kunne det være grunn til å frykte for at utlendingene i stor grad kom til å blande seg inn i siviladministrasjonen. Quislings taktiske og psykologiske feilgrep 9. april var også, allerede fra starten, en belastning for de nye menn. En stor del av det norske folk gikk jo enda rundt og trodde at han var en betalt landssviker i tysk tjeneste.

Men det var han jo ikke. Det påstår ikke professor Andenæs heller. Og hans "opprør" var moralsk - om ikke også juridisk - fullt forsvarlig.

9. Motstand.

Det er vanskelig å tenke seg at innbyggerne i et land kan være juridisk forpliktet overfor noen makt utenfor landets grenser. Hvis en liknende situasjon som den i 1940-45 hadde inntruffet før radioen var oppfunnet, ville det norske folk hatt svært små muligheter til å skaffe seg kjennskap til om "de lovlige" styremakter i London fremdeles var i live. Til og med så sent som under den første verdenskrig, ville det vært problematisk.

Hvis en skulle trekke kravet om "absolutt og uavkortet" troskapsplikt ut i sine ytterste konsekvenser, måtte en

jo f. eks. sette seg ut over alle rasjoneringsbestemmelser som ble utferdiget og satt i verk av de innenlandske myndigheter. Dette mener professor Andenæs sjølsagt ikke. Men det er karakteristisk at det den dag i dag finnes "gode nordmenn" som går rundt og er stolte over at de saboterte "naziforskriftene." I den grad har det lyktes å forvirre begrepene.

Også på andre områder må teorien om "absolutt og ubetinget lydighet" mot de "lovlige" myndigheter ha skapt forvirring. En skulle jo f. eks. ha rett til å tro at det til alle tider, også under en okkupasjon, måtte være straffbart å rane banker, kidnappe folk, skyte ned folk fra bakhold eller ta livet av dem på annet vis. Men "oppgjøret" har på ingen måte skapt klarhet i dette viktige spørsmål. Det blir heller ikke klarere etter lesningen av Andenæs's bok. Uvilkårlig må en spørre om det vel kan være meningen at kriminelle forbrytere under en okkupasjon skal kunne boltre seg som de vil, bare de klarer å innbille folk at de arbeider for en eller annen "motstandsgruppe?" Hva med "Rottenikken" f. eks?

S. 245 skriver Andenæs:

"Det naturlige synes å være å se motstandsbevegelser på okkupert område under samme folkerettslige synsvinkel som spionasje. Spionasje er et folkerettslig tillatt krigsmiddel, men ~~spionen~~ spionen har ingen folkerettslig beskyttelse. Han handler på egen risiko, blir han grepet, kan han ikke beklage seg om han blir skutt. Tilsvarende blir stillingen for den som deltar i en motstandsbevegelse. Hverken han selv eller den lovlige regjering etter hvis oppdrag han handler, gjør seg skyldig i noe folkerettsbrudd, men på den annen side er okkupasjonsmakten i sin fulle rett når den setter straff for motstandshandlinger og lar dem pådømme av sine domstoler.

Her fastslår professoren at deltakere i en motstandsbevegelse, like så litt som spioner, har noe som helst folkerettslig vern, og at tyskerne følgelig var i sin fulle rett når de fengslet og skjøt slike. For selv om professoren ikke sier det, må en vel kunne gå ut fra at han her mener vepnede sabotasje- eller partisangrupper (franktirører) som på forskjellig måte gjør anslag mot okkupasjonsmaktens militære styrker og anlegg. Slik virksomhet skulle altså i flg. Andenæs ikke stride mot folkeretten, men aktørene kan likevel ikke påberope seg folkerettens vern. Fra en lekmanns synspunkt virker professorens logikk noe eiendommelig.

Imidlertid skulle det være klart at virksomhet av denne

art er ytterst farlig for sivilbefolkningen i et okkupert ~~område~~ land. En sakner retningslinjer for sivile myndigheters og sivile borgeres forhold til slike grupper. Her kolliderer solidaritetsfølelsen med folket mot professor Andenæs's ubetingede "troskapsplikt" mot en regjering som har satt seg sjøl ut av stand til å verne sine undersåtter.

Hvor langt skal troskapsplikten gå? Kan en radiostemme fra London eller annet steds fra gi den heimeværende befolkning i "oppdrag" å foreta motstandshandlinger (på egen risiko!) rettet mot okkupasjonsmakten eller det sivile okkupasjonsstyre? Og skal norske borgere under straffansvar være forpliktet til å tie om drap, voldtekt, tyveri og ran, dersom det fins skygge av misstanke om at forøverne av slike handlinger kan være "motstandsfolk?"

Nå skal det i all rettferdighets navn bemerkes, at den norske eksilkomite i London og den såkalte heimefrontledelse neppe ga noen slike "oppdrag." Såpass solidaritetsfølelse med det norske folk hadde de ennå i behold. Det er også kjent, at tidligere statsminister Nygårdsvold i visse høve protesterte mot at britene ~~med~~ (med eller uten medvirkning av norske frivillige) foretok "raid" mot norsk område. Det gir til kjenne en holdning som må krediteres Johan Nygårdsvolds konto. Etter "frigjøringen" bad også Nygårdsvold om å bli stilt for Riksrett. Det forteller om renslighet. Under seiersrusen i 1945 ville han vel neppe blitt dømt for regjeringens ettergivenhet overfor det britiske press. Men det ville til en viss grad skapt klarhet. Og det ville gitt et annet - og riktigere - utgangspunkt for "oppgjøret."

10. Styremaktenes troskapsplikt.

Hele forsvarstalen for seierherrenes "rettsoppgjør" er bygd på tesen om troskapsplikt mot dem Andenæs kaller "lovlige" styremakter. Og vilkåret for at en regjering skal være lovlig, synes være at den må være kommet til makten på "demokratisk" vis -, i kraft av flertallsprinsippet.

Når det gjelder regjeringa Nygårdsvold, så kunne det jo som kjent diskuteres om den i det hele hadde noe folkeflertall bak seg. Den parlamentariske basis var et Storting som egenmektig hadde utvidet sine fullmakter med ett år uten å forelegge saken for Høyesterett. Men det spørsmålet får vi la ligge. Det verste ~~er~~

ved professorens forenklaede probæmstilling, er at kravet om tro- skapsplikt ikke synes å være gjensidig. Det nevnes ingen ting om at styremaktene på sin side er pliktige til troskap mot det folk de er satt til å lede. En statssjef og hans regjering, folkets første tjenere, må da i enhver situasjon antas å være pliktige til å verne om sitt folks liv og velferd?

11. Opportunistisk realpolitikk?

S. 276 uttaler professoren seg noe nedlatende om tilfel- ler, da

"myndighetene som ledd i en opportunistisk "realpoli- tikk" går inn for å støtte den part som ser ut til å ha de største utsikter til å vinne - -"

Naturligvis kan en stille seg opp og moralisere, f. eks. overfor regjeringene i Ungarn, Romania og Bulgaria, som i tur og orden sluttet seg til tremaktspakten vinteren 1940-41. Den samme moralske pekefinger kan vel også rettes mot prins Pauls regjering i Jugoslavia. Imidlertid må en vel kunne innrømme at de nevnte re- gjeringer, ut fra situasjonen den gangen, handlet fornuftig. Alle fire land skulle jo ha langt større grunn til å frykte Sovjetsam- veldet enn aksemaktene. Ca. et år i forveien hadde Sovjet, foruten Øst-rolen, underlagt seg østersjøstatene Estland, Latvia og Lithau- en, og gått til et uvarslet og uprovosert angrep på Finnland. Og i juni 1940 hadde ^{den} samme stormakt tvunget Romania til å avstå Besse arabia.

Imidlertid er vel Danmark det eksempel som ligger vårt nordiske hjerte nærmest. Hva kunne regjeringa Stauning oppnådd om den hadde befalt de danske soldatene å slåss til siste mann? En kan like det eller ikke, men små nasjoner vil ofte være nødt til å føre en "opportunistisk realpolitikk."

Tyskerne hadde, som før påpekt, full folkerettslig hjemmel for sin aksjon mot Norge. Slik maktforholdene avtegnet seg den gangen, kunne vel ingen ^{for alvor} tro på en britisk-fransk militær seier over Tyskland. Det var åpenbart ikke "opportunisme" som drev Regjeringa til å handle slik som den gjorde. Men hva kunne det så være? Skjønte politikerne ikke at deres ensidige, pro-bri- tiske "rett side"-holdning var farlig, ikke bare for Norge, men også for våre naboland i Norden?

12. Forræderi mot Norden.

Under krigen i Finland vinteren 1939-40 fikk vi et mektig blaff av samkjensle med vårt nabofolk. Til og med tidligere kommunister begynte å forstå at Sovjetsamveldet var blitt en aggressiv, imperialistisk stormakt, som kunne bli ytterst farlig for oss. Også på regjeringshold hadde man den gangen oppdaget skyggen over Norden. Mest ytterliggående var Fædrelandslagets avis "ABC," redaktør Terje Baalsrud, som anbefalte de vesteuropeiske maktene å innstille kampen seg i mellom, og i fellesskap "hamre løs på Satan i øst."

Så, i juni 1941, gikk tyskerne virkelig løs på "Satan i øst." Finnene tok opp igjen den kampen de hadde måttet innstille 15 mdr. tidligere. Churchill derimot, som under vinterkrigen hadde vært så opptatt av å gi Finland militær "hjelp" over norsk og svensk territorium -, den samme Churchill allierte seg nå, iflg. hans egne ord, med redaktør Baalsruds "Satan." Og den norske eksilkomiteen i London fulgte ham trofast. Var det "ledd i en opportunistisk realpolitikk?" Det kunne se slik ut. I alle fall var mulighetene til seir for aksemaktene nå betydelig redusert. Samtidig var faren for Nordens land økt tilsvarende.

Mange nasjonalt nær innstilte nordmenn hadde i likhet med nærværende forfatter stillet seg avventende i forhold til Norges nye styre. Vi bøyde oss naturligvis for den kommisariske regjering, likesom tidligere for Administrasjonsrådet, som det okkuperte Norges lovlige styremakt. Likevel var det nok en del av oss som på en måte kjente seg moralsk bundne overfor de tidligere styresmenn, til tross for at regjeringa Nygårdsvold jo var de facto avsatt av Stortinget, og til tross for at Kongen da, i 1941, hadde vært utenfor riket langt ut over de lovbestemte 6 måneder.

Etter at Tyskland var kommet i krig med Sovjet, med vårt finske naboland som krigsdeltaker på tysk side, først da kunne en snakke om en "helt ny situasjon." Den konservative britiske politiker Winston Churchill, som alt høsten 1939 hadde begynt sitt sjofle spill for å få gjort Skandinavia til slagmark -, den samme Churchill hadde nå forrådt Norden. Og den norske eksilkomite i London støttet ham og gjorde seg dermed medskyldig.

En vil jo gjerne tro at både professor Andenæs og

andre som sto på samme - "riktige" - side, tross alt var drevet av et nasjonalt sinnelag. Men da blir det vanskelig å forstå at de ikke reagerte mot en politikk som var i den grad umoralsk og skjebnesvanger.

For svært mange av oss var det nettopp eksilkomiteens holdning overfor Finnland som ble bestemmende for vår holdning til Nasjonal Samling. Tusener meldte seg frivillig til krigsinnsats - mot barbariet (uten gåseøyne.) Men også de ble rammet av seierherrens justis. Den behøver ikke å være urettferdig, skriver Andenæs et sted. Jaså? Kan det vel nevnes noe eksempel på at den har vært rettferdig?

13. Seierherrens justis.

Under seierherrens justis er taperen forhånds dømt. Seierherren stiller sjøl opp som både anklager og dommer, og taperen har sterkt begrensede muligheter til å forsvare seg. Seierherrens egne forbrytelser, som kanskje nettopp var det som framkalte taperens reaksjoner, blir ikke gransket og pådømt. Hvor mange av okkupasjonstidens "likvidasjoner" var "rettmessige?" Hvor mange ble dømt for "angiveri" fordi de på en eller annen måte hadde vært med å oppklare kriminelle forbrytelser?

S. 265 og nærmest flg. søker Andenæs å vise at oppgjøret ikke tok sikte på å undertrykke meninger, og at "nazismen" som politisk bevegelse heller ikke i dag er undertrykt:

"De ble ikke straffet fordi de hadde vært nazister. - - Det var ikke straffbart, hverken å stå i NS eller å hylle Hitler og det nasjonalsosialistiske Tyskland. Det ville heller ikke i dag være straffbart å stifte et parti med Nasjonal Samlings program, og siden det tidligere Nasjonal Samling er opphørt å eksistere, slik at navnet er falt i det fri, ville det også være fullt lovlig å velge det samme navn. Det er heller ikke noe i norsk lov som forbyr å hylle Hitler eller Quisling, hvis man bare passer på ikke å bekjenne seg til nazismens raseteorier eller antisemittisme på en slik måte at det kolliderer med de nye bestemmelser i straffeloven om rasediskriminering."

Hva den første av de siterte linjer angår, så har professoren sikkert sine ord i behold. Det var vel neppe noen som ble straffet bare fordi de var enig i Nasjonal Samlings program. Kanskje heller ikke for å ha vært medlem før 9. april 1940. Men var man fremdeles enig med partiet etter denne magiske dato, var man så uforsiktig å si det muntlig eller skriftlig, opprettholdt en sitt medlemskap, eller meldte en seg inn i organisasjonen på et senere tidspunkt, ja, da hadde en ytet "fienden" bistand og var

seinere tidspunkt, så hadde en ytet "fienden" bistand og var både juridisk og økonomisk ansvarlig for noe som ble kalt NS's rettsstridige styre av landet. Når en så legger til at NS-folk i en rekke tilfeller ble straffet for forhold som andre ble frikjent for, så er det vanskelig å forstå hvorledes professoren kan forsvare de nevnte påstander. Det stemmer heller ikke overens med representanten Rolf Strangers uttalelse i Stortinget 1952 (Sit. Hans Kiær Mordt: Det urettferdige rettsoppgjør s. 92-93:)

"Det var det uriktige sinnelag som skulde møte samfunnets forståelige reaksjon."

Uttalelsen om at det er fullt lovlig å stifte et nytt parti med Nasjonal Samlings program og navn, er særst interessant. Med sjølve professor Andenæs som garantist for lovligheten, skulle det neppe være vanskelig å skaffe 3 tusen underskrifter. En må jo nemlig da gå ut fra at folk som slutter seg til, heller ikke risikerer å bli sjikanert bort fra sine arbeidsplasser? Eller å bli uthengt i massemedia? Eller å få saklige politiske innlegg refusert av avisene? Eller bli slått i gata dersom en prøver å gjennomføre en fredelig demonstrasjon? Vi har da vel meningsfrihet og ytringsfrihet -, skjønt Vivi Krogh og Olav Hoås m. fl. visstnok påstår at disse frihetene er sterkt begrenset?

S. 265 prøver Andenæs også å forklare hva "nazisme" er, og siterer noen linjer fra en artikkel han sjøl skrev i 1945:

" - - - Er det en sekt med et begrenset antall medlemmer, slik at en utrydder nazismen ved å slå ned på disse bestemte personer? Er det ikke heller en åndsretning, med brutalitet, intoleranse, rasehovmod, forakt for rettsprinsipper som kjennetegn - -."

Hvis dette skal være kjennetegnene på "nazisme," så var det sannelig ikke mange nazister blant de nordmenn som til vanlig blir henregnet til denne kategori! En kan således trygt si at hverken Quisling eller Hamsun var nazister!

S. 264 antyder Andenæs grunnen til at han (og andre) konsekvent bruker forkortelsen "nazisme" framfor det fullstendige og riktige navn:

"Siden ord som "nasjonal" og "sosialisme" har en positiv klang for svært mange, var forkortelsen "nazisme" mer egnet - - -"

Sjølsagt! Ikke på noen måte skal det skapes noen forestillinger om at mellomkrigstidens store folkebevegelser hadde sine positive sider. Men er det nå rimelig å tro at de nasjonalsosi-

alistiske og fascistiske bevegelser i de forskjellige land kunne fått slik tilslutning som de faktisk gjorde, dersom deres åndsinnhold bare hadde vært "brutalitet, intoleranse," osv? Ville ikke folkene uten videre avvist dem? Er det ikke å undervurdere det tyske folk å påstå at de bare var ført vill, når så mange av dem støttet Hitler?

Nå er "nazisme" jo ikke noe entydig begrep. Det er således direkte galt å framstille Nasjonal Samling i Norge som en "avlegger eller etterligner" av Hitlers bevegelse i Tyskland. Heller ikke Oswald Mosleys britiske fascisme var det. Og Mussolinis bevegelse i Italia var jo den eldste av dem, den som først slo igjennom i sitt heimland.

Vil det ikke være riktig å si at disse ~~disse~~ bevegelser hver for seg representerte de første alvorlige forsøk på å skape et nytt samfundssystem, bygd på et naturlig samarbeid mellom folkefeller? Et system med orden og rettferd i stedet for kapitalismens og kommunismens ødeleggende klassekamp? Et stabilt samfunn ikke etter storfinansens eller marxistpampenes diktat, men bygd på den naturlige samkjensle mellom folkefeller -, blodsfellesskapet.

Men slike konstruktive politiske ideer blir aldri nevnt. De var kanskje utslag av et "uriktig sinnelag?"

14. Sjå framover.

Disse refleksjoner omkring "Det vanskelige oppgjøret" bør ikke avsluttes uten å se litt på situasjonen idag. Hvor har de (sjøl-) "gode" nordmenn ført oss hen % i løpet av de snart 36 år de har styrt den norske statsskuta?

Mangt og mye kunne skrives om det. For å belyse vårt emne skulle det være tilstrekkelig å ~~påvise~~ påpeke vår fullstendige militære avhengighet av vestblokken, først og fremst USA, og den fare dette innebærer også for våre naboland. Den primære årsak til at vi er kommet i denne farlige situasjon, er åpenbart å søke i utfallet av den annen verdenskrig. Da Tyskland ble nedkjempet til vilkårsløs kapitulasjon, ble maktbalansen i Europa sterkt forskjøvet i Sovjetsamveldets favør. Norges kystforsvar, som i åra 1940-45 ble oppbygd av norske arbeidere under tysk ledelse og betalt med norske pengesedler, ble rasert etter frigjøringen. Da så Norge valgte NATO fram for et forsvarssamarbeid med Sverige,

oppsto det en situasjon, som foruten å virke utfordrende overfor Sovjet, også kan føre Norge og Sverige inn i storkrigen (om den skulle bryte ut) på hver sin side.

I 1940 trengte tyskerne 2 måneder til å besette hele landet. Det er ikke utenkelig at russerne, om de finner det formålstjenlig, klarer å gjennomføre det samme på 2 dager. Hvis det skulle skje, vil også Sveriges skjebne være beseglet. Sett at en slik situasjon oppstår. Regjeringa stikker av -, eller blir som sist beordret til å ta opphold i London. Rettslig må vi da antas å være i en ~~nye~~ annen stilling enn i 1940, på grunn av vårt medlemskap i NATO. Den gangen hadde Norge erklært seg nøytralt, og hadde ingen alliansetraktat med noe annet land. Det Quisling - og quislingene - gjorde, var å kreve at våre styremakter skulle ta konsekvensene av den nøytralitet~~x~~ de sjøl hadde proklamert. I den nye - hypotetiske - situasjon har ikke styremaktene lovet oss noe annet enn en framskutt plass på NATOs amerikanske stridsvogn. Det er langt mere ærlig enn Nygårdsvold-regjeringens falskspill. Det forplikter alle norske borgere til troskap, ikke bare mot egne norske styremakter, men også mot Norges allierte i NATO. Og "okkupasjonsmakten har ikke noe krav på at borgerne - - skal kunne begå forræderi." Alt sammen rene selvfølgeligheter.

Likevel: Er det noen som innbiller seg at det i et slikt tilfelle ikke vil bli stabet på bena et norsk riksstyre i det okkuperte Norge? Det vil rett og slett komme i kraft av sin egen nødvendighet! Norske borgere vil føle seg forpliktet til å ta på seg den utakknemlige oppgaven. Etter en rent juridisk vurdering vil de sannsynligvis fortone seg som forrædere. Om den ting kan det neppe, som i tilfellet Quisling, være rom for tvil. Det vil m. a. o. ikke være en quislingregjering, men en kuusinen-regjering! (A propos quisling: Det er dypt tragisk, at den mest trofaste patriot blant nordmenn har fått sitt navn knyttet til begrepet landssvik, mens Finnlands Kuusinen aldri nevnes i den forbindelse!)

Men om den norske kuusinenregjeringens medlemmer moralisk sett skal gjøre seg fortjent til betegnelsen forrædere, vil helt og holdent bero på om de handler i samsvar med det norske

folks interesser. Eller sagt på en annen måte: Om de setter sin trokapsplikt mot det norske folk høyest av alt. La oss i alle fall ikke forhåndsdømme dem. De vil sikkert få en vanskelig oppgave -, både styresmenn og folk vil bli satt på en hard prøve, sannsynligvis mye hardere enn under den tyske okkupasjon. Tyskerne var jo, tross alt, til en viss grad forpliktet til å følge Haag-konvensjonene, som Tyskland i likhet med andre vesteuropeiske land i sin tid hadde tiltrått. Sovjetsamveldet har derimot, så vidt vi-tes, aldri forpliktet seg til å ^{respektene} ~~ta~~ respektere folkeretten. Dette er jo også i samsvar med leninistisk teori, som ikke anerkjenner noen annen rett enn det som til enhver tid tjener sovjetstaten. Hva slags midler kan denne makt tenkes å ta i bruk for å sikre seg mot liknende virksomhet som den "Kjakan," "Osvald," "Gulosten" m.fl. bedrev under den tyske okkupasjon?

La oss bare innrømme at tanken åpner for uhyggelige perspektiver. Men det kan neppe skade om vi stanser opp og tenker oss om. Å vende tilbake til nøytralitetspolitikken, i nært samarbeide med våre nordiske nabofolk, m. andre ord: Slå inn på Quislings linje i den ellefte time -, det vil vel være en alt for bitter erkjennelsens vei?

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie,
boks 924 - Sentrum,
Oslo 1.

Som nevnt i telefonsamtale for en tid siden, har jeg skrevet ned noen kommentarer til Andenæs: Det vanskelige oppgjøret
Fra først av var det tenkt til "Folk og Land," men det svulmet opp under arbeidet slik at det vel ikke er mulig å bruke det i bladet. Etter råd fra en juridisk sakkyndig som har lest gjennom manuset før aller siste finpussing, sender jeg det med det te til INO og ber Dem gå gjennom det med tanke på offentliggjøring - hvis De skulle finne det brukbart.

Som De vil se, har jeg delt opp artikkelen i 14 hoved-avsnitt med overskrifter. Dette er gjort for lettere å kunne dele den over flere numre, hvis en skulle velge å ~~ka~~ offentliggjøre det gjennom ~~bladet~~ bladet. Eller ^{sk} vil det jo lette lesningen, i fall det skulle bli trykt som brosjyre. Hvor mye vil det i tilfelle koste - sånn omtrent? Det vil vel bli alt for dyrt?

Hilsen,

Trygve Engen
Trygve Engen.

Vedlegg: Klipp fra Nordlandsposten.

Bør være samlet.